

Ks. PIOTR GÓRECKI
Zabrze

DUSZPASTERZE PARAFII NARODZENIA ŚW. JANA CHRZCICIELA W KAMIEŃCU (1629–2001)

1. Najstarsze wzmianki dotyczące parafii do czasu kontrreformacji i reformy katolickiej – 2. Utrzymanie duchownych i problem wakatów w kamienieckiej parafii – 3. Ogólna charakterystyka kamienieckich duchownych – 4. Krótkie biografie duchownych

W przybliżaniu historii lokalnego Kościoła, a w szczególności przeszłości poszczególnych parafii, ważne miejsce zajmują ich pasterze. To często dzięki ich charyzmie, pobożności, wykształceniu, sylwetce moralnej i aktywności duszpasterskiej konkretna parafia prezentowała swój specyficzny charakter i — szczególnie przed II Soborem Watykańskim — była tak a nie inaczej kojarzona. Opracowanie katalogu proboszczów i ich krótkiej charakterystyki napotyka często na wiele trudności, szczególnie w przypadku kapłanów z lat odległych. Wobec raczej skąpej ilości materiału źródłowego badaczowi pozostaje często poszukiwanie pojedynczych faktów i wydarzeń, po których pozostały pisane dokumenty, wzmianki, a czasami jedynie podpisy. Postacie duchownych dwóch ostatnich stuleci są już bardziej znane dzięki wydawanym coraz częściej schematyzmom (rocznikom diecezjalnym).

Leżąca w dekanacie pyskowskim na Górnym Śląsku niewielka parafia w Kamieńcu należy do jednych z najstarszych w diecezji gliwickiej. Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1305 r.¹, ale wydaje się, że usytuowanie wioski na niewielkim wzniesieniu tuż przy rzece Dramie, a jednocześnie na szlaku prowadzącym z Krakowa przez Bytom i Koźle do Wrocławia (późniejsza tzw. *via regia*),

---

¹ VEREIN FÜR GESCHICHTE UND ALTERTUM SCHLESIENS (wyd.), *Codex Diplomaticus Silesiae*, t. XIV: H. MARKGRAF, W. SCHULTE (wyd.), *Liber foundationis episcopatus Vratislaviensis*, Breslau 1889, s. 96. W oryginalnym zapisie Kamieniec określony został jako *Kamen*. JOHANNES CHRZĄSZCZ datuje powstanie ujejskiego rejestru dopiero na 1310 r., częściej jednak przyjmuje się datę wcześniejszą. Por. TENŻE, *Geschichte der Städte Peiskretscham und Tost sowie des Toster Kreises in Oberschlesien*, Peiskretscham 1900, s. 249–287.

stanowiło dogodną lokalizację na istnienie w tymże miejscu wczesnośredniowiecznej strażnicy lub stancy. Pierwsza pisana wzmianka o parafii pochodzi z połowy XV w. W czasie zawirowań reformacyjnych na Górnym Śląsku (II połowa XVI w.) parafią zarządzali luterańscy kaznodzieje. W artykule pragnę przybliżyć sylwetki proboszczów kamienieckiej parafii od 1629 r. do czasów obecnych. Termin początkowy jest datą ponownego przekazania parafii katolikom w czasie wojny trzydziestoletniej i związanych z nią zawirowaniach reformacyjnych, kontrreformacją i reformą kościelną na Śląsku. Podane biogramy kamienieckich duszpasterzy poprzedzone zostaną krótką charakterystyką parafii i genezą jej powstania. Dla lepszego zobrazowania problemu podane zostaną najstarsze fakty dotyczące parafii oraz materialnego uposażenia duchownych, które gwarantowało możliwość ich utrzymania.

Pomimo skąpego materiału źródłowego i niewielu zachowanych informacji, udało się odtworzyć katalog kamienieckich duchownych. Do jego sporządzenia posłużyły najstarsze zapisy wizytacyjne dekanatu toszeckiego, później zaś pyskowickiego, prowadzone od 1679 r.² Wiele zapisów kronikarskich znajduje się w prowadzonych od 1687 r. parafialnych księgach metrykalnych. Najstarsze księgi chrztów, ślubów i zgonów zostały zdeponowane pod koniec lat dwudziestych ubiegłego wieku w Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu³ Wobec braku kroniki parafialnej, dzięki której poszukiwania proboszczów stałyby się łatwiejsze, zarówno księgi metrykalne, jak i pozostałe księgi parafialne stanowią cenne źródło w ustaleniu czasu posługiwania w parafii poszczególnych duchownych. Praktyka taka jest powszechnie stosowaną metodą, wykorzystującą źródła metrykalne do opracowywania chronologii posługiwania duchownych w parafii. Badania czasów najnowszych ułatwiają wydawane schematyzmy diecezji wrocławskiej, roczniki diecezji opolskiej i gliwickiej oraz teczki osobowe księży.

² Najstarsze wizytacje — z 1679 i 1687 r. — wydał drukiem ks. Joseph Jungnitz w 1904 r. Zob. *Visitationsberichte der Diözese Breslau*, t. I: J. JUNGNITZ (wyd.), *Archidiakonats Oppeln*, Breslau 1904 (dalej: *Visitationsberichte*).

³ W Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu (dalej: AAW) w prowadzonym odrębnie zespole ksiąg metrykalnych znajdują się następujące księgi z parafii w Kamieńcu: sygn. 143a [*Liber baptisatorum, copulatorum, mortuorum et inventarium parochiae Kamencensis 1687–1719*]; sygn. 143b, *Liber baptisatorum [copulatorum et mortuorum parochiae Kamencensis] qui post Visitationem Archidiaconalem in anno 1737 noviter comparatus est 1737–1766*; sygn. 143c, *Tauf-Buch der Pfarrei Kamienietz des Peiskretscher Archipresbyterats 1766–1795*; sygn. 143d, *Begräbiss-Buch der Pfarrei Kamienietz des Peiskretscher Archipresbyterats 1765–1819*. Księgi: chrztów od 1795 r., ślubów od 1766 r. i zgonów od 1820 r. przechowywane są w Archiwum Parafialnym w Kamieńcu (dalej: APKamieniec), a mikrofilmmy ksiąg: chrztów (lata 1795–1923), ślubów (lata 1766–1936) i zgonów (lata 1820–1944) znajdują się w Archiwum Kurii Diecezjalnej w Gliwicach (dalej: ADG) — numery mikrofilmów: 93, 94 i 95. Zob. J. BONCZOL, P. GÓRECKI, G. GROMNICA, *Katalog mikrofilmów katolickich ksiąg metrykalnych parafii diecezji gliwickiej do 1920 roku*, Gliwice 2010, s. 84.

1. Najstarsze wzmianki dotyczące parafii do czasu kontrreformacji i reformy katolickiej

Pierwsza wzmianka o istnieniu parafii w Kamieńcu pochodzi z 1451 r. W tymże roku w dokumencie kanonika katedralnego PAWŁA Z KRAKOWA z 7 czerwca znajduje się zapis, mówiący o śmierci proboszcza „MIKOŁAJA Z KAMYENZ”⁴ Wcześniejsze spisy parafii archiprezbiteratu toszeckiego z 1335 i 1445 r. nie podawały w swoim rejestrze faktu istnienia parafii w Kamieńcu. Jest to tym bardziej interesujące, ponieważ w czasie wizytacji parafii w 1679 r. zapisano, że tutejszy kościół konsekrowano w 1413 r.⁵ Według historyków sztuki początków obecnego kościoła należy się doszukiwać około 1487 r. Pod koniec XV w. mieszkańcy w Księżym Lesie zbudowali kościół pw. św. Michała Archanioła, nie wiadomo jednak, czy dla kościoła tego był przydzielony samodzielny proboszcz. Na podstawie spisu świętopietrza prepozyta kapituły Krzyża Świętego w Opolu, a zarazem archidiacona MIKOŁAJA WOLFA z 1447 r., wiadomo, że wśród 21 parafii rozległego archiprezbiteratu toszeckiego była również wymieniona parafia w Księżym Lesie. Informacje, jakie posiadamy już z czasów poreformacyjnych, mówią, że Kamieniec i Księży Las tworzyły jedną parafię. Sam kościół w Księżym Lesie według zapisów wizytacyjnych z 1687 r. wzniesiono w latach 1498–1499⁶ Przeprowadzona ekspertyza dendrologiczna z okazji 500-lecia świątyni wykazała, że do jego budowy użyto głównie drewna jodłowego (ściany kościoła), sosnowego i dębowego (kaplica). Z pobranych 29 próbek datowanie ostatnich słoików drewna określono na lata: 1496 — dla zakrystii i nawy kościoła oraz 1497 — na więźbę, co potwierdzałoby historyczną datę budowy, którą wizytator zapisał w czasie wizytacji w 1687 r.⁷ Oprócz Kamieńca i Księżego Lasu do parafii należały: Łubki, Nierada i przysiółek Kuźniczka.

W II połowie XVI w. religia luterańska święciła na Górnym Śląsku tryumfy. Nową wiarę chętnie przyjmowała górnośląska szlachta, która mogła swobodnie przejmować majątki kościelne i obsadzać protestanckich kaznodziejów w tych kościołach, do których przysługiwało jej prawo patronatu. Około 1570 r. szlachecka rodzina Kokorzów (Sedlnitzkich von Kokors) zawiesiła w Kamieńcu funkcjonowanie katolickiej parafii, a w 1573 r. założyła fundację dla luterańskiego duchownego w wysokości 200 talarów⁸ Oznaczać by to mogło rekompensatę za zabrane

---

⁴ Zob. H. NEULING, *Schlesiens Kirchorte und ihre kirchlichen Stiftungen bis zum Ausgange des Mittelalters*, Breslau 19022, s. 118; B. PANZRAM, *Geschichtliche Grundlagen der ältesten schlesischen Pfarrorganisation*, Breslau 1940, s. 89.

⁵ Zob. *Visitationsberichte*, s. 91.

⁶ *Tamże*, s. 378; zob. też W. KRAUSE, *Die Holzkirchen des Tost-Gleitwitzer Kreises*, „Heimatkalender des Kreises Tost-Gleitwitz” 1 (1928), s. 37.

⁷ APKamieniec, G. RUSZCZYK, *Ekspertyza dendrologiczna kościoła filialnego pw. św. Michała Archanioła w Księżym Lesie, powiat tarnogórski z 30 XI 2005 r.* (maszynopis).

⁸ J. CHRZĄSZCZ, *Peiskretscham — Geschichte der Stadt*, w: TENZE, *Die Geschichte der Städte Peiskretscham und Tost sowie des Toster Kreises in Oberschlesien*, Peiskretscham 1927², s. 372.

przez szlachtę dziesięciny kościelne. Podobny zapis w 1586 r. sporządziła KATARZYNA KOKORZ dla Karchowic, które stanowiły jej rodową własność⁹ Również właściciele Księzego Lasu oddali miejscowy kościół luteranom. Kamieniec, Karchowice i Księży Las zostały na początku XVII w. przyłączone do luteranńskiej parafii w Zbrostawicach (własność protestanckiej rodziny von Larisch) i zarządzane były przez rezydującego tam superintendenta¹⁰. Stan taki przetrwał do 1629 r., kiedy to na mocy edyktu cesarza FERDYNANDA II z 6 marca 1629 r. miano zwrócić katolikom parafie i inne instytucje kościelne na terenach podległych cesarzowi, które po 1555 r. były zarządzane przez protestantów lub zostały przez nich skonfiskowane¹¹. W taki sposób również parafia w Kamieńcu została zwrócona katolikom. W lutym 1629 r. działalność misjonarską na terenie Górnego Śląska rozpoczął o. WOLFGANG CYGANEUS — cesarski misjonarz, jezuita z Wiednia. 3 kwietnia tegoż roku o. Wolfgang przybył ze Strzelec do Pyskowic, gdzie z wielką gorliwością nauczał mieszczan i wzywał ich do porzucenia religii protestanckiej. Krótco potem do kościołów w Kamieńcu i Zbrostawicach wprowadzono pierwszego w dziejach nowożytnych parafii katolickiego proboszcza — ks. ADAMA BARANKOWITZA. Kapłana tego — jako pierwszego katolickiego duchownego — wymienia ks. JAN MANDRELLA w dołączonym do księgi metrykalnej zapisie kronikarskim¹². Ks. Mandrella utrzymywał, że ks. Barankowitz był zarówno proboszczem Zbrostawic, jak i Kamieńca. Dziewiętnastowieczny historyk ks. AUGUSTYN WELTZEL utrzymywał, że w 1629 r. Kamieniec posiadał własnego proboszcza w osobie ks. JÓZEFA OSDOBIUSA. Kapłana tego nie wspominał jego dalszy następca (ks. Mandrella), któremu taki fakt musiałby być znany¹³.

Parafia w czasach nowożytnych należała do jednych z mniejszych parafii diecezji i dekanatu. W 1720 r. liczyła 700 katolików (na 702 mieszkańców), w 1902 r. — 1272 katolików i 27 protestantów, w 1942 r. — 1807 katolików i w 1981 r. — 1385 wiernych¹⁴. Obecnie liczy 1443 wiernych na 1445 mieszkańców¹⁵. W XVII w. w pa-

⁹ W dokumencie fundacyjnym nazywa się ją Katarzyną z Kinksfeldu. Dokument przepisano na pierwszych stronach księgi metrykalnej z Karchowic: *Matricula ecclesiae filialis Karchovicensis, quae rursum Zemeticensi parochiae incorporata anno 1655. Variis enim parochii Piskowicensi, Kamenecensi, Salsenci temporibus belli et patronum haereticorum tradita fuerat ad administrandum*. AAW, zespół ksiąg metrykalnych, sygn. 147a [*Liber baptisatorum parochiae Zementicensis 1651–1766*], s. 306; por. J. CHRZAŚCZ, *Die ältesten Taufeintragungen in dem Taufbuch von Ziementitz (Krs Gleiwitz), „Oberschlesien”* 17 (1918/1919), z. 1, s. 12.

¹⁰ A. WELTZEL, *Beiträge zur Geschichte der Gegenreformation in Oberschlesien*, cz. II, „Schlesisches Pastoralblatt” 8 (1887), s. 15.

¹¹ J. MANDZIUK, *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*, t. II: *Czasy reformacji protestanckiej, reformy katolickiej i kontrreformacji 1520–1742*, Warszawa 1995, s. 145.

¹² AAW, Zespół ksiąg metrykalnych, sygn. 143 a, s. 1–2.

¹³ WELTZEL, *Beiträge zur Geschichte der Gegenreformation in Oberschlesien*, s. 15.

¹⁴ Por. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1902*, s. 165; *Handbuch des Erzbistums Breslau für das Jahr 1942*, s. 81; *Rocznik diecezji opolskiej 1981*, s. 288.

¹⁵ Archiwum Kurii Diecezjalnej w Gliwicach, sygn. A 23, *Statystyka za rok 2012, dekanat Pyskowice*.

rafii znajdował się niewielki przytułek dla biednych (szpital). W 1901 r. do ufundowanego przez hr. RUDOLFA VON STRACHWITZA szpitala i przytułku (*Rudolf-Spital*) sprowadzono siostry boromeuszki z Trzebnicy¹⁶. Do 1738 r. Kamieniec należał do archidiecezji (dekanatu) toszeckiego, kiedy to na mocy przeprowadzonej przez kard. FILIPA SINZENDORFA reorganizacji utworzono nowy archidiecezjalny — pyskowiński, wydzielając ze starego dekanatu 8 parafii, w tym parafię w Kamieńcu. Stan taki trwa do dzisiaj.

2. Utrzymanie duchownych i problem wakatów w kamienieckiej parafii

Aby kapłan mógł swobodnie głosić słowo Boże i sprawować sakramenty w parafii, potrzebował na tyle dobrego zabezpieczenia materialnego, żeby dana parafia mogła samodzielnie go utrzymać. Najstarszym źródłem dochodu była niewątpliwie dziesięcina kościelna. Chłopi i szlachta ze swoich pól zobowiązani byli do uiszczania dziesiątej części z uzyskanych plonów. Znaczna część zobowiązań dziesiętnych spłacana była jako *missalia*, czyli jako ofiara za sprawowanie przez proboszcza ofiary Mszy św. w ich intencji (Msze św. za parafian). Osadnictwo na prawie niemieckim uposażyło śląskie parafie w dobra ziemskie: pola, ogrody i łąki, z których proboszcz mógł swobodnie korzystać. Jak już wspomniano, szlachta wykorzystując zawirowania reformacyjne, skutecznie przyłączała pola parafialne do swoich folwarków, co też miało miejsce w Kamieńcu. Utworzona fundacja w wysokości 200 talarów była pewną rekompensatą za zabrane majątek. W 1687 r. wspomniano, że tutejszy proboszcz raczej przeciętnie niż dobrze egzystował, łącząc beneficjum ze skromnym uposażeniem w Księżym Lesie, którego właścicielem była protestancka rodzina Wierbskich¹⁷. Wydaje się, że w późniejszym okresie parafia sukcesywnie odzyskiwała pola, które należały się jej ze średniowiecznego uposażenia. Około 1945 r. parafia posiadała 38 ha i 35 arów ziemi uprawnej w Kamieńcu oraz ogród w Księżym Lesie o powierzchni 12 arów. Dla organisty przeznaczono odpowiednio 3 ha i 68 arów roli w Kamieńcu i 63 ary ziemi w Księżym Lesie¹⁸. Wydaje się, że areał parafialny usytuowany prawie w całości w Kamieńcu stanowił jakąś wypadkową łączenia ziemi parafialnej na sposób zamiany pól bardziej odległych z rolą szlachecką. Początkowo proboszczowie samodzielnie uprawiali rolę. W póź-

---

¹⁶ Szpital utworzono z fundacji zmarłego hr. Rudolfa von Strachwitza oraz zmarłego w 1893 r. hr. Maximiliana von Strachwitza. O przekazanie środków na cele dobroczynne zabiegała ich bliska krewna, siostra sercanka Huberta von Strachwitz. Zob. APKamieniec, *Inventarium des Krankenfunds Rudolf-Spital in Kamienietz; Krankenhaus Rudolf-Spital 1900–1942*.

¹⁷ Por. *Visitationsberichte*, s. 378.

¹⁸ ADG, Acta Localia, *Kamieniec, Sprawozdanie ks. Kalusa z 9 I 1946 roku*, s. 2. Rolę organistowską od 1945 r. przejęło Prezydium Gminnej Rady Narodowej, a rola parafialna została skonfiskowana na rzecz Skarbu Państwa w 1947 r.

niejszym okresie rolę wydzierzawiano okolicznym gospodarzom, którzy składali proboszczowi gratyfikację w postaci ziemiopłodów lub pieniędzy.

Proboszczom przysługiwały przywileje, z których korzystali pozostali mieszkańcy wsi. Jednym z nich było prawo swobodnego wypasu bydła w lasach będących wspólną własnością chłopów i szlachty oraz na nieużytkach i ugorach. W Kamieńcu w XVIII w. gospodarze zatrudniali do tej pracy pastucha, a proboszcz miał przywilej bezpłatnego powierzania bydła pasterzom¹⁹. Poza tym korzystał z drewna na opał, które ofiarowywane było corocznie z lasu pana, a transportem zajmowali się parafianie.

Znacznym źródłem dochodów była uiszczana przez chłopów dziesięcina zbożowa (*decima manipularis, campestris*). Średnio z jednego łana ziemi uiszczano jedną lub też pół miary żyta i owsa²⁰. Rosnące obciążenia pańszczyźniane, słaba kultura uprawna ziemi i liczne klęski powodowały, że wielkość plonów była z czasem coraz mniejsza. Egzekwowanie *missaliów* było powodem licznych kłótni i skarg, ponieważ uiszczający celowo zaniżali swoje dochody, zmniejszając ich miarę, albo liczyli ją w innych (mniejszych) jednostkach niż wcześniej²¹. Biedniejsi parafianie (zagrodnicy i chałupnicy) nie składali dziesięcin, ale tzw. grosz meszny (*grossus mensalis, grossus decimalis*), który najczęściej był drobnym datkiem pieniężnym uiszczanym w czasie kolędy. Ponieważ w Kamieńcu i Księżym Lesie liczba gospodarstw była niewielka, stąd wielkość dziesięcin ledwo wystarczała na swobodne utrzymanie proboszcza. Wydaje się, że to m.in. było powodem łączenia parafii kamienieckiej z parafią w Zbrostawicach w różnych okresach czasu. Sytuacja taka miała miejsce w latach 1629–1651 i 1729–1730. W latach 1801–1821 parafią w Kamieńcu opiekował się ks. JOHANN SCHNEIDER, który jednocześnie pełnił urząd proboszcza w Paczynie. W I połowie XIX w. sukcesywnie znoszono obciążenia dziesiętne, a wierni składali tzw. podatek kościelny, który obliczany był z części ich dochodów (tzw. *Kirchensteuer*). Stan taki przetrwał do 1945 r.

Wielką pomocą materialną dla parafii były fundacje. W tamtym okresie dosyć często pobożni szlachcice, ale również i prości ludzie, dokonywali zapisów na rzecz danej świątyni. Motywy fundacji kościelnych były różnorakie. Częstym ich

¹⁹ AAW, sygn. IIb 94a, *Metrica parochiarum in Archipresbyteratu Tostensi sitarum et icorporatarum anno 1730 per Franciscum Lorin p[lurimis] t[itulis] archipresbyterum et parochum Tostensem apposita*, s. 855.

²⁰ Por. H. MYRTEK, *Oberschlesiens Kirche nach dem dreißigjährigen Kriege*, „Oberschlesisches Jahrbuch für Heimatgeschichte und Volkskunde” 2 (1925), s. 37–39.

²¹ Przykładowo, w archiprezbiteracie toszeckim chłopci uiszczali *missalia* na kilkanaście różnych przeliczników wielkości miary. Obowiązywały stare średniowieczne miary: tarnogórska, bytomska, toszecka i strzelecka, oraz nowe: gliwicka, pyskowska, strzelecka i opolska. Nowe miary były najczęściej połową starej miary. Chłopi i szlachta uiszczali więc proboszczowi taką samą liczbę miar, ale wg miary nowszej — pomniejszonej.

celem miała być modlitwa ze strony obdarowanego w intencji zbawienia duszy fundatora lub jego krewnych²². Za celebrowanie Mszy św. kapłan otrzymywał stosowne wynagrodzenie, którym był roczny zysk z ulokowanej fundacji (zgodnie z dyspozycją fundatora). Tutejsi proboszczowie mogli liczyć na fundacje mszalne, które zakładały dla parafii rydziny — właściciele miejscowego zamku: Löwencronów, Strachwitzów i Stolberg-Stolberg. Całość dochodów proboszcza uzupełniały drobne ofiary i datki za sprawowanie sakramentów i innych obrzędów. Tak różne sposoby finansowego utrzymania duchownych podyktowane były tradycją i wielowiekowym zwyczajem. Wydaje się, że we wcześniejszym okresie proboszczom z Kamieńca za lata wiernej służby w parafii oferowano tzw. parafie lepiej sytuowane. Stan taki miał miejsce w latach: 1685, 1730, 1742, 1748, 1821, 1835 i 1839.

3. Ogólna charakterystyka kamienieckich duchownych

Na przestrzeni 487 lat w parafii posługiwało 24 proboszczów i administratorów, co daje średnią posługi 20,3 lat. W gronie tym znajduje się 2 kamienieckich administratorów, 3 proboszczów i 1 administrator ze zbrostawickiej parafii, którzy zarządzali parafią *ex currendo*, oraz 1 proboszcz, który zarządzał również parafią w Paczynie. Najdłużej posługującym był ks. STANISŁAW HOFFMANN, który zarządzał parafią przez ponad 50 lat (1749– po 1799). Kapłani najczęściej pochodzili z pobliskich miejscowości. Aż 11 z nich wywodziło się z niewielkich górnośląskich miasteczek, 5 z okolicznych wiosek, a co do 7 z nich nie zidentyfikowano miejsca urodzenia. W przypadku ks. RYMERA, tymczasowego administratora parafii w latach 1970–1971, miejsce urodzenia (Bottrop) wskazuje na duży *exodus* ludności polskiej za pracą nie tylko na Górny Śląsk, ale także do miejscowości w Zagłębiu Ruhry.

Pomijając 4 zbrostawickich kapłanów, przeważająca część kapłanów (aż 11) skorzystała z przeniesienia na inną, zapewne lepiej sytuowaną parafię. Siedmiu kapłanów zmarło w Kamieńcu i tutaj ich ciała znalazły doczesne miejsce spoczynku. W gronie tym są następujący proboszczowie: ks. MICHAŁ DUDACIUS (1685 r.), ks. JAN JÓZEF MANDRELLA (1706 r.), ks. STANISŁAW HOFFMANN (po 1799 r.), ks. FRANZ HONKI (1870 r.), ks. ALOIS DROSDEK (1877 r.), ks. PAWEŁ KALUS (1958 r.) i ks. KONRAD CZAPŁOK (2003 r.). Poniższa tabela w chronologicznym porządku prezentuje kamienieckich proboszczów i administratorów. Być może ich liczba nie jest kompletna; jednakże jest ona pierwszą nieśmiałą próbą ocalenia od zapomnienia kapłanów, którzy tworzyli obraz parafii i zasłużyli na życzliwe wspomnienie historyka i pamięć kamienieckich parafian.

²² J. KWAK, *Miasta księstwa opolsko-raciborskiego w XVI–XVIII wieku*, Opole 1977, s. 244.

Tab. 1. Proboszczowie i administratorzy parafii w Kamieńcu

I.p.	Imię i nazwisko	Okres posługi	Uwagi
1.	ks. Adam Barankowicz	(1629–1651)	wspólnie z parafią w Zbrośławicach (<i>ex curendo</i>)
2.	ks. Michał Dudacius (Dudek)	(1651–1685)	
3.	ks. Jan Józef Mandrella	(1685–1706)	
4.	ks. Jan Aleksy Kudera	(1706–1729)	
5.	ks. Józef Rosali (Rossol)	(1729–1730)	administrator parafii w Kamieńcu i Zbrośławicach
6.	ks. Wawrzyniec Piszczek (Piszczek, Piszczyński)	(1730–1742)	
7.	ks. Karol Kichiknecht (Küchelknecht)	(1742–1748)	
8.	ks. Tomasz Kotzian	(1748)	tymczasowy administrator
9.	ks. Stanisław Hoffmann	(1749– po 1799 r.)	
10.	ks. Johann Schneider	(1801–1821)	wspólnie z parafią w Paczynie (<i>ex curendo</i>)
11.	ks. Johannes Dzieze (Dzieże)	(1821–1835)	
12.	ks. Jakub (Jacob) Korpak	(1835–1839)	
13.	ks. Franz Honki	(1839–1870)	
14.	ks. Alois Drosdek	(1870–1877)	
15.	ks. Reinhold Paul	(1877–1881)	proboszcz Zbrośławic, tymczasowy administrator
16.	ks. Johannes Koske	(1881–1923)	
17.	ks. Paweł (Paul) Kalus	(1923–1958)	
18.	ks. Alfons Stiller	(1958)	tymczasowy administrator
19.	ks. Alfons Otto	(1958–1970)	
20.	ks. Alfons Rymer	(12.1970–03.1971)	proboszcz Zbrośławic, tymczasowy administrator
21.	ks. Norbert Bieniek	(1971–1976)	
22.	ks. Józef Rudek	(1976–1984)	
23.	ks. Konrad Czapłok	(1984–2001)	
24.	ks. Franciszek Jędrak	(2001–	

4. Krótkie biografie duchownych

(1) Ks. ADAM BARANKOWITZ (od 1629 r.)

Był pierwszym duchownym katolickim po przywróceniu kościołów parafialnych katolikom na mocy cesarskiego edyktu z 6 marca 1629 r. Kapłan ten pełnił obowiązki duszpasterskie również w Zbrosławicach i tam mieszkał. Według ks. AUGUSTYNA WELTZLA parafia w Kamieńcu miała posiadać samodzielnego duchownego w osobie ks. JÓZEFA OSDOBIUSA, jednak zebrany materiał archiwalny nie pozwala potwierdzić takiego stanu rzeczy. Nie wymienia go także parafialna księga inwentarzowa, w której ks. MANDRELLA zamieścił krótką historię parafii oraz wymienił swoich poprzedników²³. Ks. Barankowitz prawdopodobnie opiekował się parafią do 1651 r.

(2) Ks. MICHAŁ DUDACIUS (DUDEK) (1651–1685)

Pochodził z Zacharzowic. Urodził się w 1620 r. Swoje studia odbywał w Brnie i w Pradze; tam też otrzymał święcenia kapłańskie w drugą niedzielę po Epifanii 1646 r. Został prezentowany na parafię w Kamieńcu przez ZUZANNĘ VON WIERBSKY (z d. STRZELA) 21 lipca 1651 r., a kanonicznie wprowadzony przez ks. JANA HARPIUSA z Pyskowic. W czasie wizytacji w 1679 r. otrzymał ocenę dobrego i pilnego ekonomy, chociaż z powodu „przyciągnięcia do siebie licznych krewnych” on sam egzystował raczej skromnie. W nauczaniu wybijał się raczej prostotą niż doktryną. Do 1679 r. nawrócił 145 osób (głównie swoich parafian, kiedyś luteran). Na zapytanie wizytatora, jakim prawem to uczynił — ponieważ nie prosił o żadną zgodę — ten odpowiedział, że tutejsi mieszkańcy byli w zasadzie tylko „formalnie” luteranami i od wiary katolickiej nigdy nie odstąpili. Dla tutejszych mieszkańców kościół w Kamieńcu był zawsze ich kościołem, a o obsadzie proboszcza decydowali nie oni, ale pan wioski²⁴. Proboszcz nie pozostawił po sobie żadnych spisów gospodarczych. Prawdopodobnie zmarł w Kamieńcu w 1685 r. lub też opuścił parafię w tymże roku.

(3) Ks. JAN JÓZEF MANDRELLA (1685–1706)

Pochodził z Raciborza. Studia z filozofii odbył w Ołomuńcu a z teologii moralnej w Nysie. Został wyświęcony na kapłana we Wrocławiu 19 września 1682 r. na tytuł hrabiego ALBERTA LEOPOLDA PACZYŃSKIEGO VON TENCZIN z Byciny. Po święceniach przez 11 miesięcy był kapelanem hrabiego, następnie przez 14 miesięcy wikariuszem w Toszku, skąd przybył do Kamieńca w 1685 r. Na stanowisko

²³ AAW, zespół ksiąg metrykalnych, sygn. 143a, s. 1–2.

²⁴ *Visitationsberichte*, s. 91.

prezentował go pan wioski — von Wierbsky²⁵ Przez 4 lata był administratorem parafii, a w 1689 r. został mianowany jej proboszczem. Zaprowadził rejestry metrykalny i gospodarczy, chociaż prowadził je w jednej księdze²⁶. Za jego czasów dokonano gruntownego remontu kościoła parafialnego: w 1695 r. umieszczono w nim nowy ołtarz, a rok później nową ambonę²⁷. Zmarł w Kamieńcu w 1706 r.

(4) Ks. JAN ALEKSY KUDERA (1706–1729)

Urodził się w Głogówku w 1669 r. Odbył studia z teologii spekulatywnej. Został wyświęcony na kapłana na tytuł alumnatu biskupiego we Wrocławiu 13.10.1697 r. Parafię w Kamieńcu objął w 1706 r. W 1720 r. bp SOMMERFELD scharakteryzował go jako człowieka dobrego, w mowie zwróconego do człowieka ale skąpego. W tygodniu celebrował rzadko (2–3 razy). W latach 1721–1723 był sekretarzem archiepiskopatu toszeckiego (wicedziekanem). W czasach jego duszpasterzowania reaktywowano tutejszy — dotychczas niezamieszkały — przytułek (szpital), w którym schronienie znalazło dwóch ubogich²⁸

(5) Ks. JÓZEF ROSALI (ROSSOL) (1729–1730)

Administrator Zbrośławic. Przez dwa lata duszpasterzował *ex curendo* w Kamieńcu i podpisywał się na dokumentach jako: *administrator parochiae Kamencensis et Broslawicensis*. Po przybyciu do parafii ks. PISZCZKA ks. Rosali administrował parafią w Zbrośławicach do 1733 r. Później opuścił tamtejszą parafię²⁹

(6) Ks. WAWRZYNIEC PISZCZEK (PISCZEK, PISZCZYŃSKI) (1730–1742)

Pełnił urząd proboszcza parafii przez 12 lat. W księdze metrykalnej pod datą październik 1740 r. zanotował on, że jego następcy nie może nic pozostawić, ponie-

²⁵ Tamże, s. 378.

²⁶ AAW, Zespół ksiąg metrykalnych, sygn. 143a.

²⁷ Zob. AAW sygn. IIb 79, *Relatio visitationis Archidiaconatus Oppoliensis 1697 per Ducatus: Oppoliensem, Ratiboriensem, Teschinensem et eiusdem Districtus adiacentes. Pars II — Continens archiepiscopatus: Rosenbergensem, Magno Strelicensem, Uiesdensensem, Pisquicensem, Glivicensem, Sorensem*, s. 80a.

²⁸ Zob.: sygn. IIb 81, *Relatio extractiva visitationis archidiaconalis Oppoliensis Archidiaconatus per Carolum de Stinglheim visitatorem Episcopalem 17 Septembris 1723 inchoatae et die 8 Decembris anni currentis finite. (Decreta reformatoria. Forma et norma iuxta quam penes omnes ecclesias archiepiscopales, parochiales et filiales. Ratiocinia in futurum formari debeant, inchoando ab anno mox subsequenti 1728)*, s. 109a; sygn. IIb 82, *Relatio visitationis archidiaconalis, ad normam instructionis de anno 1723, per omnes sedes archiepiscopales Oppoliensi Archidiaconatui Subordinatas die 19 Octobris 1727 ex mandato inchoatae a Carolo Josepho de Stinglheim*, s. 41, 43; sygn. IIb 158, *Visitatio archiepiscopatus Archidiaconatus Oppoliensis: Superioris Glogoviae, Mega-Strehlicensis, Tostensis, Uiesdensis 1720*, s. 310a–316; sygn. Va 4, *Registra Tostensis Ecclesiae 1716–1755*, s. 6.

²⁹ Zob. AAW, sygn. Va 4, s. 138.

waż sam — przybywając tu — niczego nie zastał, a dochody są tu niewielkie, za-
ledwie $\frac{1}{3}$ tego, co podawały spisy. Prawdopodobnie opuścił parafię w 1742 r.³⁰

(7) Ks. KAROL KICHKNECHT (KÜCHELKNECHT, 1742–1748)

Pochodził z Raciborza. 22 września 1736 r. otrzymał we wrocławskiej katedrze
4 święcenia niższe, a subdiakoniat — 22 grudnia 1736 r. na tytuł hrabiego RUDOL-
FA VON SOBECK na dobra Wygiełzów. W roku następnym został wyświęcony na
kapłana³¹ Po pięciu latach objął urząd proboszcza w Kamieńcu³². Liczne zapisy
w księgach metrykalnych świadczą o tym, że pełnił swój urząd bardzo sumiennie.
W 1748 r. zaproponowano mu „bogatszą” parafię.

(8) Ks. TOMASZ KOTZIAN (1748)

Przez kilka miesięcy był administratorem parafii do czasu zatwierdzenia przez
biskupa wrocławskiego kandydata tutejszej szlachty, tj. rodziny von Löwencron.

(9) Ks. STANISŁAW HOFFMANN (1749– po 1799 r.)

Źródła niewiele mówią o tym kapłanie. Urodził się w 1716 r. 8 września 1745 r.
został skierowany na stanowisko wikariusza do pyskowskiej parafii. Stamtąd
przybył do Kamieńca i 24 października 1749 r. otrzymał kościelną nominację na
stanowisko proboszcza. Ks. SCHNEIDER z Pyskowic desygnował go na egzekutora
swojego testamentu, który sporządził 27 kwietnia 1758 r. Kapłan ten przez ponad
50 lat posługiwał w tutejszej parafii. Schematyzm diecezjalny z 1799 r. określa ks.
Hoffmanna jako *presbyter jubilatus*, czyli kapłana, którego lata posługi kapłań-
skiej zaliczały go w poczet zacnych kapłanów³³. Zapewne krótko potem zmarł³⁴

(10) Ks. JOHANN SCHNEIDER (1801–1821)

Urodził się w 1768 r. Krótko po święceniach został proboszczem w Paczynie.
Jako proboszcz w Kamieńcu figuruje w księgach od 1801 r., zapewne po śmierci
ks. Hoffmanna. Pierwszy zapis w księdze metrykalnej mówiący o ks. Schneiderze

³⁰ Por. AAW, IIb 83 a, *Visitatio Archidiaconalis Oppoliensis 1736*, s. 41; J. PATER (wyd.), *Schematismen des Fürstbistums Breslau 1724 und 1738*, Köln – Weimar – Wien 1994, s. 128, 281.

³¹ AAW, sygn. Ilc 4, *Continuatio matriculae ordinatorum 1650–1795*, s. 362, 379.

³² *Catalogus Almae Dioecesis Silesiae (1748)*, C.L. SCHATTAUER (wyd.) ASKG 26 (1968), s. 320.

³³ Zob. *Catalogus Cleri almae Dioecesis Wratislaviensis, Wratislaviae 1799*, s. 73.

³⁴ O stanie takim wnioskuje z rejestru metrykalnego. Ks. Hoffmann nie podpisywał się jako szafarz sakramentów i przez wiele lat księgi zapisywała jedna osoba, co można wnioskować po jednym charakterze pisma. Jego następca uczynił o sobie stosowną adnotację. Zob. APKamieniec, *Taufbuch der Pfarrkirche Kamienietz 1795–1827*, k. 1–42.

pochodzi z 28 kwietnia 1801 r. Kapłan podpisał się jako „tutejszy administrator”³⁵ Nie wiadomo, gdzie rezydował ks. Schneider, ponieważ, jak wynika z zapisów metrykalnych oraz ze schematyzmów, pełnił równocześnie urząd proboszcza w Paczynie. Należał do grona zacnych kapłanów. Przed 1808 r. został desygnowany na archiprezbitera (dziekana) dekanatu pyskowskiego. Funkcję proboszcza Kamieńca i dziekana dekanatu pełnił do końca maja 1821 r., kiedy to został ustanowiony proboszczem parafii św. Andrzeja w Ujeździe i archiprezbiterem dekanatu ujejskiego. Dzięki odręcznemu zapisowi, który sporządzono na egzemplarzu schematyzmu z 1840 r., wiadomo, że ks. Schneider przez resztę swojego życia posługiwał jako dziekan i proboszcz w Ujeździe, gdzie zmarł 15 listopada 1843 r.³⁶ W czerwcu 1821 r. o duszpasterstwo w parafii troszczył się tymczasowo ks. BARTUZEL — proboszcz ze Zbrośławic³⁷

(11) Ks. JOHANNES DZIEZE (DZIEŻE; 1821–1835)

Urodził się w 1783 r. Niewiele o nim wiadomo. Jako proboszcz parafii w Kamieńcu figuruje w tutejszych księgach metrykalnych od lipca 1821 r. do czerwca 1835 r.³⁸ Wymieniony jest także w schematyzmie z 1828 r. jako proboszcz w Kamieńcu³⁹. Zmarł zapewne krótko po 1835 r., ale poza parafią, ponieważ nazwisko kapłana nie figuruje w schematyzmie z 1840 r.⁴⁰ Do czasu obsady stanowiska proboszcza w Kamieńcu ponownie o tutejsze duszpasterstwo troszczył się ks. Bartuzel ze Zbrośławic (pierwsza połowa lipca 1835 r.).

(12) Ks. JAKUB (JACOB) KORPAK (1835–1839)

Urodził się 23 lipca 1806 r. w Bańgowie, w ówczesnym powiecie bytomskim (obecnie dzielnica Siemianowic Śląskich). Był synem gospodarza KAZIMIERZA i ELŻBIETY z d. ŚCIGAŁA. Święcenia kapłańskie otrzymał 19 marca 1831 r.⁴¹ Był wikariuszem w Bytomiu, później zaś wikarym okręgowym w Gliwicach (*Kreis-*

³⁵ 28. April 1801 hat getauft von den nachstehenden Administrator zu Camenetz Johannes Schneider. APKamieniec, *Taufbuch der Pfarrkirche Kamienietz 1795–1827*, metryka nr 22/1801, k. 42.

³⁶ Zob. *Verzeichniss der Geistlichkeit des exemten Bisthums Breslau Königlich Preussischen Antheils für das Jahr 1840*, s. 70. Egzemplarz, w którym poczyniono stosowną adnotację, przechowywany jest w Bibliotece Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu.

³⁷ Zob. APKamieniec, *Taufbuch 1795–1827*, metryka nr 15/1821, k. 163.

³⁸ Pierwszego chrztu ks. Dzieże udzielił 14 lipca 1821 r., dopisując zwrot: *vom Orts-Pfarrer Dzieże getauft*. Zob. *tamże*, k. 163.

³⁹ *Catalogus Cleri almae Dioecesis Wratislaviensis, Wratislaviae 1828*, s. 56.

⁴⁰ Ostatni zapis ks. Dzieże uczynił 21.06.1835 r. Zob. APKamieniec, *Taufbuch der Kirche Kamienietz 1827–1854*, metryka nr 22/1835, k. 64.

⁴¹ *Schematismus des Bisthums Breslau und der katholischer Militär Seelsorge der Königlich. Preussisch. Armeen für das Jahr 1851*, s. 85.

Vikar). W chwili zawakowania parafii w Kamieńcu w lipcu 1835 r. objął posługiwanie w tutejszej parafii początkowo jako jej administrator, później zaś proboszcz⁴². 22 lutego 1839 r. objął parafię w Radzionkowie początkowo jako administrator, chociaż w zapisie metrykalnym parafii kamienieckiej pojawia się jeszcze do 5 kwietnia 1839 r.⁴³ Objęcie radzionkowskiej placówki odwlekło się o ponad dwa lata ze względu na klauzulę z prezencie, która odbierała proboszczowi wszelakie prawa do ziemi parafialnej na rzecz patrona — hr. HENCKLA DONNERSMARCKA. Wydaje się jednak, że ks. Korpak nie rezydował już w Kamieńcu. Hrabia Donnersmarck ustąpił, a ks. Korpak objął probostwo 30 czerwca 1841 r. Był bardzo gorliwym proboszczem lubiącym porządek, dbającym o kościół oraz o dobre obyczaje parafian. Przez wiele lat toczył procesy sądowe z osobami, które przywłaszczyły należności parafialne, przez co zyskał wielu przeciwników. Jak stwierdził ks. FICEK, jego życie było bez zarzutu. W Radzionkowie ks. Korpak szybko podupadł na zdrowiu, stąd przydzielano mu do pomocy wikarych. Zmarł 10 grudnia 1858 r. w Radzionkowie i tam też jego doczesne szczątki znalazły miejsce spoczynku⁴⁴

(13) Ks. FRANZ HONKI (1839–1870)

Urodził się 29 maja 1809 r. w Gliwicach. Po ukończeniu studiów teologicznych i formacji pastoralnej w alumnacie wrocławskim otrzymał święcenia kapłańskie 14 kwietnia 1833 r. W zapisach metrykalnych kamienieckiej parafii figuruje już od 16 kwietnia 1839 r., tytułując się administratorem parafii⁴⁵. Było to zapewne związane z nieuregulowaną sytuacją jego poprzednika, który ubiegał się o stanowisko proboszcza w Radzionkowie. Stosowny dekret na proboszcza parafii wydano 30 stycznia 1843 r.⁴⁶, chociaż w zapisach metrykalnych ks. Honki określał siebie jako proboszcza od 9 maja 1840 r.⁴⁷ W parafii posługiwał przez 31 lat, w tym przez 27 lat jako proboszcz. Około 1860 r. patronował gruntownej przebudowie kościoła parafialnego, poszerzając go o nową część nawy i kruchtę⁴⁸. Założył bractwo trzeźwościowe (działające w latach 1844–1847) i bractwo NMP, które w 1881 r. ks.

⁴² Pierwszego chrztu w Kamieńcu udzielił ks. Korpak 16.07.1835 r., określając siebie jeszcze jako *Kreis-Vikar*. Od 30.07.1835 r. określał siebie administratorem, a od 27.08.1835 r. — proboszczem kamienieckiej parafii. Zob. APKamieniec, *Taufbuch 1827–1854*, metryki nr 26/1835, 27/1835, 30/1835, k. 64–65a.

⁴³ *Tamże*, metryka nr 19/1839, k. 95.

⁴⁴ Zob. J. KNOSAŁA, *Parafia Radzionkowska. Jej dawniejsze i dzisiejsze stosunki*, Katowice 1926, s. 75; *E-encyklopedia*, J. Myszor (red.), ks. *Jakub Korpak*, http://www.encyklo.pl/index.php5?title=Korpak_Jakub (21.05.2013).

⁴⁵ APKamieniec, *Taufbuch 1827–1854*, metryka nr 20/1839, k. 95.

⁴⁶ *Schematismus... 1851*, s. 69.

⁴⁷ APKamieniec, *Taufbuch... 1827–1854*, metryka nr 28/1840, k. 107.

⁴⁸ E. KLOSS, H. RODE, W. STEPF, H. EBERLE, *Die Bau- und Kunstdenkmäler des Kreises Tost – Gleiwitz*, Breslau 1943, s. 68.

KOSKE zreorganizował i przekształcił w bractwo różańcowe⁴⁹. Zmarł w Kamieńcu 1 stycznia 1870 r. o godz. 21.00 wieczorem. Przeżył 60 lat i 7 miesięcy. Został pochowany w Kamieńcu 4 stycznia 1870 r.⁵⁰ Od stycznia do kwietnia 1870 r. jako tymczasowy administrator figuruje w księgach ks. SCHNEIDER, ale nic więcej o nim nie wiadomo. Trudno także zidentyfikować kapłana na podstawie zachowanych schematyzmów⁵¹.

(14) Ks. ALOIS DROSDEK (1870–1877)

Podobnie jak poprzednik, pochodził z Gliwic. Urodził się 15 czerwca 1836 r. Święcenia kapłańskie otrzymał 6 lipca 1861 r. Już po dziewięciu latach kapłaństwa zgłosił swoją kandydaturę na wakujące stanowisko proboszcza w Kamieńcu. W zapisie metrykalnym występuje od 16 kwietnia 1870 r.⁵² W schematyzmie z 1871 r. figuruje jako administrator⁵³. Zapewne krótko potem otrzymał dekret na proboszcza. Ks. Drosdek zmarł niespodziewanie w wieku 41 lat w Kamieńcu 15 lipca 1877 r. Tutaj też został pogrzebany 18 lipca 1877 r.⁵⁴

(15) Ks. REINHOLD PAUL (1877–1881)

Proboszcz Zbrosławic; tymczasowy administrator W okresie kulturkampfu parafia nie posiadała własnego duszpasterza, co związane było z konfliktem na linii Kościół – państwo, a w związku z tym i brakiem możliwości kanonicznego wprowadzenia proboszcza na wakujące stanowisko. Nie tylko zresztą w Kamieńcu, ale także i w innych parafiach (przykładowo: od 1875 r. w Ziemęcicach) władze państwowe skutecznie odmawiały duchownym rządowego zatwierdzenia⁵⁵. Parafią

⁴⁹ APKamieniec, *Missae sanctae persolatae pro Confederatione B.M.V. a sodale Francisco Honki paroko Kamienicensi inde ab Anno 1840–[1866]*.

⁵⁰ Zob. APKamieniec, *Begräbniss-Buch der Kirche Kamienietz 1820–1870*, metryka nr 1/1870, k. 200.

⁵¹ Trudno także na bliższe sprecyzowanie, czy ks. Schneider rzeczywiście był tymczasowym administratorem, ponieważ oprócz niego sakramentów na miejscu udzielali: ks. Kokott — dyrektor seminarium nauczycielskiego w Pyskowicach i ks. Gawenda — wikary z Pyskowic. Zob. APKamieniec, *Taufbuch [der Kirche zu Kamienietz] 1855–1876*, k. 106–108.

⁵² W tym dniu ks. Drosdek ochrzcił niejakiego Alberta Woitaschika. Zob. *tamże*, metryka nr 20/1870, k. 108.

⁵³ Zob. *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1871*, s. 112.

⁵⁴ APKamieniec, *Todtenbuch der Kirche Kamienietz 1870–1877*, metryka nr 21/1877, k. 36; *Schematismus des Bisthums Breslau (Preussischen Antheils) und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1884*, s. 119.

⁵⁵ 22 listopada 1875 r. zmarł proboszcz Ziemęcic, ks. Antonius Kopecki. W tamtejszej księdze chrztów zanotowano, że Msze św. sprawowano na miejscu tylko w niedzielę. Na katechizację dzieci i młodzież udawały się do Wieszowy, a sakramenty przyjmowano w kościołach sąsiadujących z parafią. W 1883 r. parafia otrzymała proboszcza w osobie ks. Kirchniawego, a do tego czasu za duszpasterstwo odpowiadał dziekan pyskowicki i proboszcz Wieszowy — ks. Adalbert Widera (ur. 1827 r.). Zob. ADG, Mikrofilmy ksiąg metrykalnych, MF 105, *Trauungsbuch der Pfarrei Ziementitz 1820–1896*, klatka 263.

ex curendo, lecz bez państwowego zezwolenia, zarządzał proboszcz ze Zbrośławic — ks. REINHOLD PAUL. Urodził się 17 sierpnia 1837 r. w Krapkowicach. Świecenia kapłańskie otrzymał 28 czerwca 1864 r. Proboszczem w Zbrośławicach został 2 lutego 1874 r.⁵⁶ Ks. Paul szczególnie w początkowym okresie proboszczowania ciężko chorował. Często w zbrośławickich księgach metrykalnych można natrafić na nazwisko ks. Drosdka, co może świadczyć o przyjacielskiej, wzajemnej pomocy. Po śmierci ks. Drosdka to ks. Paul zatroszczył się o wiernych z Kamieńca, którzy nie mogli liczyć w tym czasie na obsadzenie parafii nowym proboszczem. Ochrzczonych wiernych z Kamieńca wpisywano do zbrośławickiej księgi chrztów. Stan taki trwał od lipca 1877 do kwietnia 1881 r.⁵⁷ Ks. Paul w 1899 r. został ustanowiony proboszczem w Reptach. Po przejściu na emeryturę zamieszkał w Zbrośławicach i tam zmarł 16 sierpnia 1911 r.⁵⁸

(16) Ks. JOHANNES KOSKE (1881–1924)⁵⁹

Urodził się 25 marca 1852 r. Pochodził z Ujazdu. Po ukończeniu studiów teologicznych i alumnatu wrocławskiego otrzymał święcenia kapłańskie 15 lipca 1879 r. W chwili odwilży na linii państwo – Kościół władza duchowna przystąpiła do obsady wakujących stanowisk. Stanowisko powierzono młodemu kapłanowi, który w chwili desygnowania na tymczasowego administratora (*Hilfsorger*) liczył zaledwie piąty rok kapłaństwa. Ks. Koske założył nową księgę chrztów, a pierwszego zapisu dokonał 9 maja 1881 r.⁶⁰ Dopiero po pięciu latach został ustanowiony proboszczem. Dekret biskupi wszedł w życie 15 listopada 1886 r.⁶¹ Razem z parafianami w latach 1883–1889 wybudował obecny budynek plebanii. Wykonanie projektu budynku i kierownictwo budowy zlecono mistrzowi budowlanemu P. WATHLEROWI z Pyskowic⁶². Na przełomie XIX i XX w. gruntownie odremontowano kościół parafialny, odnowiono kaplice w kościele, przebudowano wieżę kościelną, nadając jej charakterystyczne, obecne blankowanie, i zakupiono dzwony⁶³. W 1900 r. obok kościoła wybudowano kaplicę Ogrodu Oliwnego, a w 1904 r. grotę lourdzką. Ponadto patronował remontowi kościoła filialnego w Księżym Lesie, który w 1905 r. powiększono o murowane wejście. Rok wcześniej kościół wyposażono w nowy

⁵⁶ *Schematismus... 1902*, s. 215.

⁵⁷ Zob. Archiwum Parafialne w Zbrośławicach, *Taufbuch der Pfarrei Broslawitz 1866–1901*, s. 335–424.

⁵⁸ K. BRYŁOK, *Historia parafii pw. Wniebowzięcia NMP i kult Matki Bożej Zbrośławickiej*, Katowice 2013 (mps w ADG), s. 18.

⁵⁹ APKamieniec, *Pfarrer Koske Personal-Akten 1895–1920*.

⁶⁰ APKamieniec, *Liber baptizatorum 1881–1923*, k. 1.

⁶¹ *Schematismus... 1902*, s. 165.

⁶² APKamienietz, *Neubau des Pfarrhauses in Kamienietz 1883–1889*.

⁶³ APKamienietz, *Reparaturen der Kirche in Kamienietz 1896–1903*.

ołtarz główny, a w 1912 r. pomalowano⁶⁴ W 1888 r. założył w parafii bractwo Najświętszego Serca Jezusowego, a w 1914 r. powołał kongregację maryjną młodzieńców i dziewcząt⁶⁵ Władza duchowna przyznała mu tytuł radcy duchownego. Przez wiele lat był archiprezbiterem (dziekanem) dekanatu pyskowskiego. Po 43 latach posługi w Kamieńcu ks. Koske przeszedł na emeryturę, zamieszkując jako rezydent przy parafii w Pilchowicach. W chwili przejścia na emeryturę liczył prawie 72 lata. Ostatni jego zapis w parafialnej księdze chrztów pochodzi z 15 listopada 1923 r.⁶⁶ Zmarł w Pilchowicach 2 listopada 1932 r., w wieku 80 lat, i tam też został pogrzebany.

(17) Ks. PAWEŁ (PAUL) KALUS (1923–1958)

Urodził się 29 czerwca 1889 r. w Katowicach. Święcenia kapłańskie otrzymał 18 czerwca 1914 r. we Wrocławiu⁶⁷. Początkowo został oddelegowany do Kamieńca w charakterze wikariusza. Pierwszy zapis w księgach metrykalnych pochodzi z 29 lipca 1923 r. Dekret proboszczowski wszedł w życie 26 lutego 1924 r., chociaż już od stycznia tegoż roku w kamienieckich zapisach metrykalnych ks. Kalusa określa się proboszczem⁶⁸. Jak jego poprzednicy, patronował gruntownej przebudowie kościoła parafialnego (instalacja elektryczna). Remont zakończono malowaniem kościoła w 1939 r. Razem z wiernymi zaadaptował budynek starej szkoły na potrzeby domu związkowego (*Jugendheim*)⁶⁹ W parafii założył bibliotekę ludową, do której księgozbiór ufundował hrabia STOLBERG-STOLBERG⁷⁰ Wspierał działalność misyjną Kościoła poprzez prowadzenie parafialnej grupy misyjnej pw. św. Franciszka Ksawerego. W 1937 r. powołał parafialną grupę *Caritas*⁷¹ Chętnie korzystał z modnych wówczas pomocy katechetycznych: albumów, przeźroczy na błonie filmowej i płytkach szklanych. Do końca życia wspierał swoją posługą wiernych z Kamieńca. W ostatnich miesiącach życia poważnie chorował. Władza duchowna z Opola przydzieliła do parafii ks. ALFONSA STILLERA, który jako wikariusz w Zbrosławicach miał dodatkowo wspierać chorego kapłana. Ks. Paweł Kalus zmarł na udar mózgu 19 maja 1958 r.⁷² Został pogrzebany na tamtejszym cmentarzu parafialnym.

⁶⁴ KLOSS, RODE, STEPF, EBERLE, *Die Bau- und Kunstdenkmäler des Kreises Tost — Gleiwitz*, s. 103–104.

⁶⁵ APKamienietz, *Herz-Jesu-Bruderschaft in Kam. (Sodalitas Ss. Cordis Jesu) 21.II.1888–[1914]*; *Marianische Kongregation für Jünglinge in Kamienietz 1914–1920*, s. 1–6; *Mitglieder-Verzeichniss und Chronik der Marianischen Kongregation für Jungfrauen in Kamienietz 1914–1921*.

⁶⁶ APKamieniec, *Liber baptizatorum 1881–1923*, k. 200–202.

⁶⁷ *Rocznik Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego 1947*, s. 150.

⁶⁸ APKamieniec, *Liber baptizatorum 1881–1923*, k. 200.

⁶⁹ Zob. APKamienietz, *Küsterschule 1926–1931. Errichtung einen Jugendheim aus der alten Schule*.

⁷⁰ APKamieniec, *Volksbücherei Kamienietz 1926–1931*.

⁷¹ Zob. APKamieniec, *Pfarrcaritas Dramastein (Belege) 1937–1942*.

⁷² *Rocznik kościelny Śląska Opolskiego 1959*, s. 256.

(18) Ks. ALFONS STILLER (marzec–maj 1958 — wikariusz; maj–lipiec 1958 — tymczasowy administrator)

Urodził się 6.11.1933 r. w Łubiu. Święcenia kapłańskie otrzymał 30 listopada 1956 r. w Częstochowie. W latach 1956–1958 był wikarym w Zbrośławicach. Od marca pomagał ciężko choremu proboszczowi w Kamieńcu, a po jego śmierci był tymczasowym administratorem parafii. W lipcu 1958 r. otrzymał dekret na proboszcza parafii Wniebowzięcia NMP w Branicach oraz *ex curendo* na proboszcza parafii NSPJ w Wysokiej, gdzie posługiwał przez 8 lat. W 1966 r. został ustanowiony proboszczem w Krośnicy, gdzie duszpasterzował do czasu przejścia na emeryturę latem 2008 r.⁷³

(19) Ks. ALFONS OTTO (1958–1970)

Urodził się 30 września 1931 r. w Katowicach. Pochodził z parafii NSPJ w Chorzowie Batorym. Wstąpił do zakonu ojców franciszkanów, przyjmując imię Albert. Święcenia kapłańskie otrzymał 28 lipca 1940 r. we Wrocławiu. Krótco potem — ze względu na brak kapłanów — przeszedł do duchowieństwa diecezjalnego. Zanim przyszedł do parafii w Kamieńcu posługiwał jako wikariusz parafii w Ziemięcicach. Kiedy 10 listopada 1957 r. zmarł proboszcz R. SCHOLZ z Ziemięcic, został jego następcą w charakterze tymczasowego administratora. 8 lipca 1958 r. otrzymał dekret na proboszcza w Kamieńcu, a do Ziemięcic przybył ks. JÓZEF JENDEREK. Kiedy ks. Otto przybył do Kamieńca, zastał kościół zamknięty, zawiązany łańcuchami. Kapłana nie wpuszczono do kościoła. W gazetach podawano różne powody. Jedna z gazet wydrukowała nawet artykuł pod złowieszczym tytułem: *Czarne chmury nad kościołem w Kamieńcu*. Po pewnym czasie parafianie uspokoili się, a nawet księdza polubili. Kanoniczne przekazanie parafii odbyło się 20 sierpnia 1958 r. Ks. Otto opuścił parafię w grudniu 1970 r.⁷⁴

(20) Ks. ALFONS RYMER — proboszcz Zbrośławic, *ex curendo*, tymczasowy administrator (grudzień 1970 r. – marzec 1971 r.)⁷⁵

Urodził się 2 kwietnia 1912 r. w Bottrop. Wstąpił do Zgromadzenia Księżąt Salezjanów. W sierpniu 1936 r. złożył pierwsze śluby zakonne, a we wrześniu 1939 r. złożył śluby wieczyste. Święcenia kapłańskie przyjął we Wiedniu 23 maja 1943 r. Odbył studia rolnicze na Uniwersytecie Poznańskim w latach 1937–1939 i 1945–1947 uzyskując stopień mgra-inż. nauk rolniczych. Był nauczycielem i administratorem Zakładu św. Józefa w Prusach. Po likwidacji tego zakładu przez wła-

⁷³ J. KOPIEC, J. PYKA (red.), *Schematyzm diecezji opolskiej 2010*, s. 524.

⁷⁴ Por. W. KOWOLIK, *Historia Ziemięcic*, <http://www.ziemiecice.eu/index.php/epoka-staroytna/60-1946-do-teraz> (1.06.2013).

⁷⁵ ADG, *Acta Personalia*, ks. *Alfons Rymer* († 31.03.1999).

dze państwowe ks. Rymer uzyskał przywilej eksklaustracji i od 1951 r. był kapłanem inkardynowanym do Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego. Od 17 sierpnia 1954 r. do 27 sierpnia 1986 r. był proboszczem parafii Wniebowzięcia NMP w Zbrostawicach. 15 grudnia 1970 r. otrzymał dekret na tymczasowego zarządcę parafii w Kamieńcu⁷⁶. Pozostawił po sobie kilka historycznych artykułów, książkę *Sanktuarium NMP w Zbrostawicach* (1994) oraz wartościową kronikę parafialną. Przyczynił się do rozkrzewienia kultu Matki Boskiej Zbrostawickiej. Piasnował godności radcy duchownego i dziekana honorowego. Zmarł w Zbrostawicach 31 marca 1999 r.

(21) Ks. NORBERT BIENIEK (1971–1976)

Urodził się w 1930 r. w Gliwicach. Pochodził z parafii św. Antoniego z Gliwic Wójtowej Wsi. Świecenia kapłańskie przyjął 23 czerwca 1957 r. w Opolu. Jako wikariusz posługiwał w kilku parafiach, m.in. w Krzanowicach, Łabędach i Oleśnie. W 1963 r. otrzymał dekret na proboszcza parafii Zubrzyce k. Głubczyc. 13 marca 1971 r. ustanowiony został administratorem parafii w Kamieńcu, a po jego państwowym zatwierdzeniu 10 maja 1971 r. został proboszczem. Na własną prośbę 8 maja 1976 r. został odwołany ze stanowiska proboszcza i wyjechał do RFN, otrzymując inkardynację do diecezji Würzburg. Duszpasterzował jako proboszcz w parafii: Lauter (dodatkowo pełnił posługę kapelana dla wysiedlonych Niemców, przebywających na terenie dekanatu Ebern). W 1986 r. został uznany kapłanem starszym (*Altenseelsorger*). Dwa lata później przejął parafię w Eisingen, a ze względu na brak kapłanów od 1993 r. zarządzał *ex curendo* parafią Waldbrunn. W 1997 r. opuścił parafię. Jedną z ostatnich jego posług była funkcja kapelana dla wysiedlonych na terenie dekanatu Würzburg po lewej stronie Menu, którą pełnił od 1995 r. do czasu przejścia na emeryturę w 2000 r. Od 2001 r. rezydował przy katedrze w Würzburgu, a od 2006 r. mieszkał w domu starców (*Juliusspital*) w Würzburgu. Tam zmarł 16 stycznia 2010 r., w wieku 79 lat. Pogrzb odbył się w kościele szpitalnym pw. św. Kiliana w Würzburgu. Został pogrzebany na głównym cmentarzu w Würzburgu⁷⁷

(22) Ks. JÓZEF RUDEK (1976–1984)

Urodził się 21 grudnia 1936 r. w Rudniku. Świecenia kapłańskie otrzymał 25 czerwca 1961 r. w Opolu. 8 maja 1976 r. został ustanowiony wikariuszem–ekonomem w Kamieńcu, a po państwowym zatwierdzeniu tutejszym proboszczem (stosowny dekret wydano 26 czerwca 1976 r.). 7 stycznia 1984 r. został odwołany z Kamień-

⁷⁶ Zob. *tamże*, dekret z dnia 15.12.1970 roku.

⁷⁷ Źródło: http://www.wallfahrt.bistum-wuerzburg.de/bwo/dcms/sys/pages/public/printversion.html?f_page_url=/sites/bistum/information/medien/pressestelle/archiv/index.html&f_page_params=f_action:show,f_newsitem_id:36749 (21.05.2013).

ca i ustanowiony proboszczem parafii Ducha Świętego w Ostroźnicy, w dekanacie łańskim. Dekret ustanawiający go administratorem otrzymał 21 stycznia 1984 r., a dekret proboszczowski wydano 7 stycznia 1985 r.⁷⁸

(23) Ks. KONRAD CZAPŁOK (1984–2001)⁷⁹

Urodził się 21 listopada 1937 r. w Zabrzcu. Sakramenty chrztu, I Komunii Świętej i bierzmowania otrzymał w parafii św. Andrzeja w Zabrzcu, a od 1950 r. jego rodzina mieszkała na terenie parafii św. Anny w Zabrzcu. Po zdaniu egzaminów maturalnych w III LO w Zabrzcu w 1954 r. początkowo studiował na Politechnice Śląskiej, a od 1954 do 1958 r. pracował w biurze zarobkowym (rachunkowym) przy kopalni „Ludwik” i w latach 1958–1964 w podobnym biurze przy kopalni „Miechowice”. W 1964 r. wstąpił do seminarium. Święcenia kapłańskie otrzymał 14 czerwca 1970 r. w Opolu. Jako wikariusz posługiwał w Ligocie Turawskiej, Gliwicach (parafia św. Piotra i Pawła), Dobrodzieniu, Starych Budkowicach, Starych Siołkowicach i w Zabrzcu — w parafii św. Jadwigi. W 1979 r. został mianowany proboszczem w Moszczance, a 11 stycznia 1984 r. został ustanowiony proboszczem w Kamieńcu (dekret wszedł w życie 21 stycznia 1984 r.). Po 17 latach posługi proboszczowskiej, ze względu na zły stan zdrowia, przeszedł na emeryturę. Stosowny dekret wydano 7 czerwca 2001 r., a wszedł on w życie 1 września 2001 r. Ks. Czapłok nadal posługiwał w Kamieńcu, gdzie zmarł 25 września 2003 r.

(24) Ks. FRANCISZEK JĘDRAK (2001–)

Urodził się 20 kwietnia 1959 r. Pochodzi z parafii Bodzanowice. Święcenia kapłańskie otrzymał 21 czerwca 1986 r. w Opolu. Studiował w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, uzyskując stopień naukowy doktora teologii. Proboszczem w Kamieńcu jest od 1 września 2001 r.

**Seelsorger der Pfarrgemeinde Geburt des Johannes der Täufer
in Kamienietz (1629–2001)**

Zusammenfassung

Im Erkenntnis der Geschichte der örtlichen Kirche, vor allem der Vergangenheit einzelner Pfarrgemeinde, eine wichtige Stellung besetzen die Seelsorger. Die Bearbeitung des Verzeichnis- und der Geistlicherbiographie begegnet oft vielen Schwierigkeiten, vor allem im Fall des Priesters von Jahren entfernt. Der Forscher macht sich auf die Suche nach einzelnen Tatsachen und Ereignissen, nach denen der Rest der schriftlichen Unterlagen, Aufzeichnun-

⁷⁸ *Rocznik diecezji opolskiej 1986*, s. 177

⁷⁹ ADG, Acta Personalia, ks. Konrad Czapłok (+ 25.09.2003).

gen und manchmal nur die Unterschriften geblieben wurden. Die geistliche Personen der letzten zwei Jahrhunderte sind nun mehr bekannt für seine zunehmenden ausgestellten Diözesanen Schematismen.

Geringe Pfarrgemeinde in Kamienietz, die sich im Peiskretscham-Dekanat in Oberschlesien befindet und liegt neben dem alten, mittelalterlichen *via regia*, gehört zu den ältesten Pfarrgemeinden in der Diözese Gleiwitz. Die erste Erwähnung des Dorfes stammt aus dem Jahr 1305, indessen die erste Erwähnung einer Pfarrgemeinde in Kamienietz stammt aus dem Jahr 1451. In diesem Jahr, in dem Dokument des Kanonik der St. Paul aus Krakau, enthält eine Aufzeichnung über dem Tod des Pfarrers Nicholas Kamyenz.

In diesem Artikel stellt der Autor Silhouette der Pfarrer und Administratoren aus dem Jahr 1629 bis in die Gegenwart vor. Die ursprüngliche Frist ist ein Datum der Pfarr-Wiederüberweisung den Katholiken in der Zeit des 30-jährigen Krieges und damit verbundenen Wirren der Reformation, der Gegenreformation und die Kirchereform in Schlesien. Biographien der Kamienietz Seelsorger wurden durch eine kurze Beschreibung der Pfarrgemeinde und der Genesis seiner Gründung vorangegangen. Zur besseren Veranschaulichung des Problems wurden die älteste Informationen näher gebracht, die für die Pfarrgemeinde und die Gehälter den Priester gilt, die Möglichkeit ihrer Absicherung garantierte.

Zur Vorbereitung des Verzeichnis der Kamienietz-Priestern verwenden die älteste Visitation-Aufzeichnungen des Toster Archipresbyterat und später des Peiskretschamer Archipresbyterat, die seit 1679 durchgeführt wurden. Viele Kronikaufzeichnungen befinden sich in den Kirchenbücher, die seit 1687 durchgeführt wurden. Im Laufe der 487 Jahre in der Pfarrgemeinde wurden 24 Pfarrer und Administratoren bedient. In dieser Gruppe gab es 2 Administratoren, drei Pfarrer und ein Administrator aus Zbroslawitz, die *ex curendo* den Pfarrgemeinden verwaltet haben. Es war aber auch ein Priester, der es auch die Pfarrgemeinde in Paczyna (Gross Patschin) besorgt hat. Stanislaw Hoffman war der längste Pfarrer, der die Pfarrgemeinde seit über 50 Jahren geleitet hat.

In der Abwesenheit des Pfarrchroniks, sowohl die Kirchenbücher als auch restliche Pfarrbücher waren einen wertvollen Quellen für Ermittlung der Zeit in der Pfarrgemeinde, in denen die einzelnen Priester dienten. Der Artikel, der eines bestimmten historischen Problem aufwirft, bildet eine methodische Unterstützung und eine Vorgabe bei der Erforschung der Geschichte des modernen Klerus.

Die Forschungen der neuesten Zeiten basierten auf erhaltenen Pfarrdokumente, Schematismen der Breslauer Diözese, Jahrbücher der Oppelner und Gleiwitzer Diözese und auf persönlichen Dateien den Priestern. Dieser Artikel ist ein „schüchterner“ Rettenversuch um den Priestern nicht zu vergessen, die das Bild der Pfarrgemeinde gebildet haben und auf freundliche Erinnerung des Historikers sowie der Kamienietz Gemeindemitgliedern verdienen haben.